

Майыптыгы бар адамдардын укуктары жөнүндө конвенция

Баики Ассамблея 2006-жылдын 13-декабрында 61/106 резолюциясы менен кабыл алган

Преамбула

Ушул Конвенцияга мүчө-мамлекеттер

- a) Адамдын үй-бүлөсүнүн бардык мүчөлөрүнө тиешелүү ар-намыс жана баалуулуктарын, алардын тең укуктуулугу жана ажыратылгыс укуктары – эркиндиктин, адилеттүүлүктүн жана жалпы тынчтыктын негизи деп таанылган Бириккен Улуттар Уюмунун уставында жарыяланган принциптерин *эске алып*,
- b) Бириккен Улуттар Уюму тарабынан Адам укуктарынын жалпы декларациясы менен Адам укуктары жөнүндө Эл аралык пакттарда көрсөтүлгөн жана бекитилген – баардык укуктар менен эркиндиктерге ар бир адам, эч кандай айырмачылыксыз ээ экенин *таанып*,
- c) Адам укуктарынын жана негизги эркиндиктердин бөлүнбөстүгү, өз ара көз карандылыгы менен өз ара айкалыштыгы, жалпылыгы – майыптыгы бар адамдар аларды басмырлоосуз толук пайдалануусуна кепилдик берүү зарылдыгын *тастыктап*,
- d) Экономикалык, социалдык жана маданий укуктар тууралуу эл аралык пактыга, Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактыга, Расалык негизде басмырлоону жоюу жөнүндө Эл аралык конвенцияга, Аялдарга карата басмырлоонун бардык формаларын жоюу жөнүндө конвенцияга, Кыйноолорго жана башка ырайымсыз, адамгерчиликсиз же ар-намысты басмырлоочу мамиле менен жазанын түрлөрүнө каршы конвенцияга, Баланын укуктары жөнүндө конвенцияга жана Бардык эмгек мигранттары менен алардын үй-бүлө мүчөлөрүнүн укуктарын коргоо жөнүндө эл аралык конвенцияга таянуу менен,
- e) майыптуулук – бул эволюция болуп туруучу түшүнүк жана майыптуулук ден-соолугунда мандеми бар адамдар менен болгон мамиледе чөйрөдөгү тоскоолдуктардын, ошондой эле алардын башкалар менен катар эле коомдун турмушуна натыйжалуу катышуусуна жолтоо болгон өз ара аракеттенүүнүн натыйжасы болуп санала тургандыгын *таануу менен*,
- f) майыптыгы бар адамдарга мындан ары да бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылуу – улуттук, регионалдык жана эл аралык деңгээлдеги пландарды, программаларды жана иш-чараларды колдоого алуу, калыптандыруу жана ушул сыяктуу стратегияларды баалоого таасир этүүчү Майыптыгы бар адамдарга карата дүйнөлүк иш-аракеттер программасында жана Майыптыгы бар адамдар үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыздоонун стандарттык эрежелеринде камтылган принциптер менен жетектөөчү багыттаамалардын маанилүүлүгүн *таануу менен*,

g) туруктуу өнүгүү стратегияларынын курамдык бөлүгү катары майыптуулук көйгөйлөрүн актуалдаштыруунун маанисин *баса белгилөө менен*,

h) ошондой эле ар кандай адамга майыптуулук белгиси боюнча басмырлоо адамдын инсандыгына таандык болгон ар-намысы менен баалуулуктарына кысым жасоо болуп саналаарын *таануу менен*,

i) майыптыгы бар адамдардын көп түрдүүлүгүн *таануу менен*,

j) бардык майыптыгы бар адамдардын, анын ичинде колдоого өтө муктаж болгондордун адам укуктарын активдүү колдоо жана коргоо зарылдыгын *таануу менен*,

k) ушул сыяктуу ар түрдүү документтерге жана саамалыктарга карабастан, майыптыгы бар адамдар коомдук турмушта тең укуктуу мүчө катары катышуу жолунда тоскоолдуктарга дуушар болуп, ал эми дүйнөнүн бардык бөлүктөрүндө алардын адам укуктары бузулуп жаткандыгына *тынчсыздануу менен*,

l) ар бир өлкөдө, өзгөчө – өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдө майыптыгы бар адамдардын жашоо-шарттарын жакшыртуу үчүн эл аралык кызматташтыктын маанилүүлүгүн *таануу менен*,

m) майыптыгы бар адамдардын өз адам укуктарын жана негизги эркиндиктерин толук кандуу ишке ашыруусу, толук кандуу катышуусу алардын коомдогу адамгерчиликтин, социалдык жана экономикалык өнүктүрүү менен жакырчылыкты жоюуу ишинде олуттуу ийгиликтерге жетишүүсүнө мүмкүнчүлүк бере турган сезимин бекемдеп, майыптыгы бар адамдардын жалпы бакубаттуулукка жана алардын жергиликтүү жамааттардын көп түрдүүлүгүнө кошкон соңку баалуу салымдарын жана келечектеги салымын *таануу менен*,

n) майыптыгы бар адамдар үчүн алардын өз алдынчалыгы жана көз карандысыздыгы, анын ичинде жеке өз тандоосу менен эркиндиги маанилүү экендигин *таануу менен*,

o) майыптыгы бар адамдар стратегиялар менен программалар боюнча, жана аларга түз тиешеси бар болгон учурларда чечим кабыл алуу процесстерине жигердүү тартылуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болууга тийиш деп *эсептөө менен*,

p) расасы, өң-түсү, жынысы, тили, дини, саясий жана башка ишенимдери, улуттук, этностук, аборигендик же социалдык теги, мүлктүк абалы, төрөлүшү, курагы же башка жагдайлар боюнча көп сандаган же курч мүнөздөгү басмырлоо формаларына дуушар болуп жаткан майыптыгы бар адамдар туш келип жаткан оор шарттарга *тынчсыздануу менен*,

q) майыптыгы бар аялдар же майыптыгы бар кыздар үйдө да, сыртта да көп учурларда зомбулук, жаракат алуу же кордук көрүү, кош көңүл же тоготпогон мамиле кылуу, жаман мамиле кылуу же эксплуатациялоо тобокелдигине дуушар болуп жаткандыгын *таануу менен*,

r) майыптыгы бар балдар башка балдар менен катар эле бардык адам укуктары жана негизги эркиндиктери менен толук көлөмдө пайдаланууга тийиш экендигин *таануу менен* жана буга байланыштуу Баланын укуктары жөнүндө конвенцияга мүчө-мамлекеттер мойнуна алган милдеттенмелери тууралуу *эскертүү менен*,

s) майыптыгы бар адамдар, адам укуктары менен негизги эркиндиктерин толук ишке ашыруусуна көмөктөшүү боюнча бардык иш-аракеттердеги гендердик аспекти эсепке алуу зарылдыгын *баса белгилөө менен*,

t) көпчүлүк майыптыгы бар адамдар жакырчылыкта жашап жаткан фактты *баса белгилөө* жана жакырчылыктын майыптыгы бар адамдарга тийгизген терс таасирдүү көйгөйү менен алектенүүнүн курч зарылдыгын *таануу менен*,

u) Бириккен Улуттар Уюмунун Уставында белгиленген максаттар менен принциптерди толук урматтоого жана адам укуктары жаатындагы ылайыктуу келишимдерди сактоого негизделген тынчтык жана коопсуздук жагдайы майыптыгы бар адамдарды толук коргоо үчүн, анын ичинде куралдуу кагылышуулар менен чет элдик оккупациянын учурунда коргоо үчүн зарыл шарт болуп саналаарын *көңүлгө алуу менен*,

v) дене-бойлук, социалдык, экономикалык жана маданий чөйрөнүн, саламаттык сактоонун жана билим берүүнүн, ошондой эле маалыматтын жана байланыштын жеткиликтүү болушу маанилүү экендигин, анткени ал майыптыгы бар адамдарга адам укуктары менен негизги эркиндиктерин толук өлчөмдө пайдаланууга мүмкүнчүлүк бере тургандыгын *таануу менен*,

w) ар бир жеке адам башка адамдарга жана өзү таандык болгон жамаатка карата милдеттенмелерге ээ болуу менен Адам укуктары жөнүндө Эл аралык биллде таанылган укуктар колдоого алынышына жана сакталышына жетишүүгө аракет кылууга тийиш экендигин *көңүлгө алуу менен*,

x) үй-бүлө коомдун табигый жана негизги жумуру болуп саналаарына жана коом менен мамлекет тарабынан корголууга укуктуу экендигине, майыптыгы бар адамдар менен алардын үй-бүлө мүчөлөрү майыптыгы бар адамдардын укуктарын толук жана тең укуктуу пайдалануу ишине салым кошуусу үчүн мүмкүнчүлүк берген жардам алууга жана корголууга тийиш экендигине *ишенүү менен*,

y) майыптардын укуктарын жана ар-намысын колдоо жана коргоо жөнүндө жалпы камтуучу жана бирдиктүү эл аралык конвенция майыптардын абдан жагымсыз социалдык абалдан чыгууга жана алардын теңдеш мүмкүнчүлүктөр шартында – өнүккөн да, өнүгүп жаткан да мамлекеттерде жарандык, саясий, экономикалык, социалдык жана маданий турмушка катышуусун кеңейтүүгө кошулган маанилүү салым экендигине *ишенүү менен*,

төмөнкүлөр жөнүндө макулдашты:

1-берене

Максаты

Ушул Конвенциянын максаты бардык майыптыгы бар адамдардын, адамдын бардык укуктарын жана негизги эркиндиктерин толук жана теңдеш ишке ашырууну колдоодо, коргоодо жана камсыздоодо, ошондой эле аларга таандык ар-намысты урматтоону колдоодо турат.

Майыптыгы бар адамдарга – башкалар менен өз ара аракеттенүү учурунда ар кандай тоскоолдуктарды жаратуучу жана коомдун турмушуна толук жана натыйжалуу катышуусуна

жолтоо болушу мүмкүн болгон туруктуу дене-мүчөлүк, психикалык, интеллектуалдык же сенсордук мандемдери бар адамдар кирет.

2-берене

Аныктамалар

Ушул Конвенциянын максаттары үчүн:

«баарлашуу» - тилдердин, тексттерди, Брайль арибин, тактилдик баарлашууну, ири ариптерди, жеткиликтүү мультимедиялык каражаттарды, ошондой эле басылма материалдарды, аудиокаражаттарды, кадимки тилди, окуучу каражаттарды, ошондой эле баарлашууну күчөтүүчү жана альтернативалуу ыкмаларды, усулдарды жана баарлашуу форматтарын, анын ичинде жеткиликтүү маалыматтык-коммуникациялык технологияны камтыйт;

«тил» - сүйлөө жана жаңсоо тилдерин жана башка сөз колдонулбаган тилдердин формаларын камтыйт.

«майыптуулук белгиси боюнча басмырлоо» майыптуулук себеби боюнча ар кандай айырмачылыкты, өзгөчөлүктөрдү же чектөөлөрдү билдирет, анын максаты же жыйынтыгы болуп саясий, экономикалык, социалдык, маданий, жарандык же башка ар кандай жаатта бардык адам укуктарын жана негизги эркиндиктерин башкалар менен катар эле таанылышын, ишке ашырылышын же жүзөгө ашырылышын кемсинтүү же четке кагуу саналат. Ал басмырлоонун бардык формаларын, анын ичинде акылга сыярлык ылайыкташуудан баш тартууну камтыйт.

«акылга сыярлык ылайыкташуу» - майыптыгы бар адамдардын башкалар менен катар эле бардык адам укуктарын жана негизги эркиндиктерин жүзөгө жана ишке ашырууну камсыздоо максатында керек болгон конкреттүү учурда ченемсиз же өзүн актабаган жүккө айланбаган зарыл жана ылайыктуу модификациялар менен коррективдерди киргизүүнү билдирет.

«универсалдуу дизайн» - буюмдарды, жагдайларды, программаларды жана кызмат көрсөтүүнү ыңгайлаштыруу же атайын дизайн жасоо зарылдыгысыз эле бардык адамдар үчүн болушунча даражада пайдаланууга жарактуу кылып жасоого багытталган дизайнды билдирет. «Универсалдуу дизайн» зарыл болгон жерде майыптыгы бар адамдардын конкреттүү топтору үчүн ассистивдүү түзүлүштөрдү дагы камтышы мүмкүн.

3-берене

Жалпы принциптер

Төмөнкүлөр ушул Конвенциянын принциптери болуп эсептелинет:

а) адамга таандык ар-намысты, анын жеке өз алдынчалыгын, анын ичинде өз тандоосун жасоо эркиндигин жана көз карандысыздыгын урматтоо;

- b) басмырлабоо;
- c) коомго толук жана натыйжалуу тартуу жана аралаштыруу;
- d) майыптыгы бар адамдардын өзгөчөлүктөрүн урматтоо жана аларды адамдардын көп түрдүүлүгүнүн компоненти жана адамзаттын бир бөлүгү катары кабыл алуу;
- e) мүмкүнчүлүктөрдүн теңдүүлүгү;
- f) жеткиликтүүлүк;
- g) эркектер менен аялдардын теңдүүлүгү;
- h) майыптыгы бар балдардын өнүгүп келе жаткан жөндөмдөрүн урматтоо жана майыптыгы бар балдардын өзгөчө сапаттарын сактоо укугун урматтоо.

4-берене

Жалпы милдеттенмелер

1. Мүчө-мамлекеттер бардык майыптыгы бар адамдардын майыптуулук белгиси боюнча эч кандай басмырлоосуз адам укуктары менен негизги эркиндиктерин толук кандуу ишке ашырылышын камсыздоого жана колдоого алууга милдеттенишет. Бул максатта мүчө-мамлекеттер төмөнкүлөргө милдеттенет:

- a) ушул Конвенцияда таанылган укуктарды ишке ашыруу үчүн бардык тийиштүү мыйзамдык, административдик жана башка чараларды көрүүгө;
- b) майыптыгы бар адамдарга карата басмырлоочу мүнөздө болгон колдонуудагы бардык мыйзамдарды, токтомдорду, каада-салттарды жана турмуш түркүктөрүн өзгөртүү же жокко чыгаруу үчүн бардык тийиштүү чараларды, анын ичинде мыйзамдуу чараларды көрүүгө;
- c) бардык стратегияларда жана программаларда майыптыгы бар адамдардын адам укуктарын коргоону жана колдоону эсепке алууга;
- d) ушул Конвенция менен шайкеш келбеген кандай болбосун иш-аракеттерди же ыкмаларды колдонбоо жана мамлекеттик органдар менен мекемелер ушул Конвенцияга ылайык аракеттенишин камсыздоого;
- e) кандай гана адам, уюм же жеке ишкана тарабынан болбосун майыптуулук белгиси боюнча басмырлоону четтетүү үчүн бардык тийиштүү чараларды көрүүгө;
- f) майыптыгы бар адамдын конкреттүү муктаждыктарына ылайыктоо үчүн ыңгайлашуу зарылдыгы жана чыгымдары болушунча аз болгон товарларды, кызмат көрсөтүүлөрдү, жабдууларды жана универсалдуу дизайн объектилерин (ушул Конвенциянын 2-беренесинде аныкталган) изилдөөчүлүк жана конструктордук иштеп чыгууларды жүзөгө ашыруу же колдоого алуу, алардын бар болушуна жана пайдаланылышына көмөктөшүү, ошондой эле

стандарттарды жана жетекчиликке алчу багыттамааларды иштеп чыгууда универсалдуу дизайн идеясын илгерилетүүгө;

g) биринчи кезекте кымбат эмес технологияларга көңүл буруу менен изилдөөчүлүк жана конструктордук иштеп чыгууларды ишке ашыруу же колдоого алуу, ошондой эле маалыматтык-коммуникациялык технологияларды, мобилдүүлүктү жеңилдеткен каражаттарды, майыптыгы бар адамдарга ылайыктуу түзүлүштөр менен ассистивдик технологияларды камтыган жаңы технологиялардын бар болушуна жана пайдаланылышына көмөктөшүүгө;

h) майыптыгы бар адамдарга мобилдүүлүктү жеңилдеткен каражаттар, түзүлүштөр жана ассистивдик технологиялар, анын ичинде жаңы технологиялар, ошондой эле жардам берүүнүн башка формалары, көмөкчү кызмат көрсөтүүлөр жана объектилер жөнүндө жеткиликтүү маалыматтарды берип турууга;

i) ушул укуктар менен кепилденген жардам берүүнү жана кызмат көрсөтүүнү өркүндөтүү үчүн майыптыгы бар адамдар менен иш алып барган адистерге жана кызматкерлерге ушул Конвенцияда таанылган укуктар боюнча окутууларды өткөрүүнү колдоого алууга.

2. Экономикалык, социалдык жана маданий укуктарга байланыштуу ар бир мүчө-мамлекет колунда болгон ресурстарды болушунча пайдалануу, ал эми зарыл учурларда – эл аралык кызматташтыкты колдонуу менен ушул Конвенцияда баяндалган жана эл аралык укукка шайкеш түздөн-түз колдонулган эл аралык милдеттенмелерге залакасын тийгизбестен ушул укуктарды акырындык менен толук кандуу ишке ашырууга жетишүү боюнча чараларды көрүүгө милдеттенет.

3. Ушул Конвенцияны ишке ашырууга багытталган мыйзамдарды жана стратегияларды иштеп чыгууда жана колдонууда, майыптыгы бар адамдарга тийиштүү маселелер боюнча чечимдерди кабыл алуунун башка процесстеринин алкагында мүчө мамлекеттер – майыптыгы бар адамдар, анын ичинде майыптыгы бар балдар менен тыгыз кеп-кеңешүүлөрдү өткөрүшөт жана алардын кызыкчылыктарын коргогон уюмдар аркылуу аларды жигердүү катыштырышат.

4. Ушул Конвенциядагы эч бир нерсенин майыптыгы бар адамдардын укуктарын ишке ашырууга көбүрөөк деңгээлде көмөктөшкөн жана мүчө-мамлекеттин мыйзамдарында же ушул мамлекетте колдонулган эл аралык укуктун ченемдеринде камтылышы мүмкүн болгон кандайдыр бир жоболорго тиешеси болбойт. Ушул Конвенциянын мүчөсү болгон мамлекетте таанылган же колдонууда болгон ар кандай адам укуктары менен негизги эркиндиктери кайсы бир мыйзамдын, конвенциянын, эрежелердин же каада-салттардын күчү менен ушул Конвенцияда мындай укуктар же эркиндиктер таанылбайт же азыраак көлөмдө таанылат деген шылтоо менен чектелишине же басынтылышына жол берилбейт.

5. Ушул Конвенциянын жоболору эч кандай чектөөсүз же алып салуусуз федеративдүү мамлекеттердин бардык бөлүктөрүнө таралат.

5-берене

Теңдүүлүк жана басмырлабоо

1. Мүчө-мамлекеттер бардык адамдар мыйзам алдында бирдей экендигин жана мыйзам менен бирдей коргоого алынуусу жана андан эч кандай басмырлоосуз бирдей пайдалануу укугуна ээ экендигин таанышат.

2. Мүчө-мамлекеттер майыптуулук белгиси боюнча ар кандай басмырлоого тыюу салышат жана майыптыгы бар адамдарга ар кандай негиздеги басмырлоодон бирдей жана натыйжалуу укуктук коргоону кепилдешет.

3. Мүчө-мамлекеттер теңдүүлүктү колдоого алуу жана басмырлоону четтетүү үчүн акылга сыярлык ылайыкташууну камсыздоого багытталган бардык тийиштүү кадамдарды жасашат.

4. Майыптыгы бар адамдардын иш жүзүндө теңдүүлүккө жетишүү же аны тездетүү үчүн зарыл болгон конкреттүү чаралар ушул Конвенциянын мааниси боюнча басмырлоо болуп эсептелбейт.

6-берене

Майыптыгы бар аялдар

1. Мүчө-мамлекеттер – майыптыгы бар аялдар жана майыптыгы бар кыздар көп сандаган басмырлоого дуушар болуп жаткандыгын моюнга алышат жана ушуга байланыштуу алардын бардык адам укуктары менен негизги эркиндиктерин толук кандуу жана теңдеш жүзөгө ашыруусун камсыздоо үчүн чараларды көрүшөт.

2. Мүчө-мамлекеттер ушул Конвенцияда бекитилген адам укуктарын жана негизги эркиндиктерин жүзөгө ашырууну жана аткарууну кепилдөө үчүн аялдарды ар тараптуу өнүктүрүү, алардын абалын жакшыртуу жана укуктары менен мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү үчүн бардык тийиштүү чараларды көрүшөт.

7-берене

Майыптыгы бар балдар

1. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар балдардын башка балдар менен катар эле бардык адам укуктары менен негизги эркиндиктерин толук кандуу жүзөгө ашыруусун камсыз кылуу үчүн бардык зарыл чараларды көрүшөт.

2. Майыптыгы бар балдарга карата бардык иш-аракеттерде баланын жогорку кызыкчылыктарына биринчи кезекте көңүл бурулат.

3. Мүчө-мамлекеттер – майыптыгы бар балдар, алардын кызыкчылыктарына тийиштүү бардык маселелер боюнча өздөрүнүн көз караштарын эркин билдирүүгө укуктуу болушун, бул башка балдар менен катар эле алардын жаш курагына жана бой жеткенине шайкеш келгендей алардын пикирлери тийиштүү салмакка ээ болушун, майыптуулугуна жана жаш курагына ылайык жардам алууга болгон укугун ишке ашыруусун камсыз кылышат.

8-берене

Агартуу-тарбиялоо иштери

1 Мүчө-мамлекеттер төмөнкүлөр үчүн кечиктирилгис, натыйжалуу жана тийиштүү чараларды көрүүгө милдеттенет:

а) жалпы коомдун, анын ичинде үй-бүлөнүн деңгээлинде майыптуулук маселелери боюнча билимин жогорулатууну жана майыптыгы бар адамдардын укуктары менен ар-намысын урматтоону бекемдөө;

б) майыптыгы бар адамдарга карата калыптанып калган стереотиптерге, анын ичинде жынысы жана жаш курагы боюнча терс ынанымдарга жана зыяндуу үрп-адаттарга каршы – жашоонун бардык чөйрөсүндө күрөш жүргүзүү;

с) майыптыгы бар адамдардын дараметин жана салымын жайылтуу.

2. Бул максатта көрүлгөн чаралар төмөнкүлөрдү камтыйт:

а) төмөнкүлөргө багытталган натыйжалуу коомдук-агартуучулук өнөктүктөрдү жайылтуу жана жүргүзүү:

i) майыптыгы бар адамдардын укуктарын кабыл алууга тарбиялоо;

ii) майыптыгы бар адамдар жөнүндө позитивдүү түшүнүктү жайылтуу жана коомдо аларды тереңирээк түшүнүүсүн колдоого алуу;

iii) майыптыгы бар адамдардын көндүмдөрүн, ар-намысын жана жөндөмдөрүн, ошондой эле жумушчу ордундагы жана эмгек рыногундагы алардын салымын таанууга көмөктөшүү;

б) билим берүү тутумунун бардык деңгээлинде, анын ичинде бардык балдарды кичинекей курактан тартып майыптыгы бар адамдардын укуктарына урматтоо менен мамиле жасоого тарбиялоо;

с) бардык жалпыга маалымдоо каражаттарын майыптыгы бар адамдарды ушул Конвенциянын максаттарына ылайык чагылдырууга түрткү берүү;

д) майыптыгы бар адамдарга жана алардын укуктарына арналган тарбиялык-тааныштыруу программаларын илгерилетүү.

9-берене

Жеткиликтүүлүк

1. Майыптыгы бар адамдарга көз карандысыз жашоо жана турмуштун бардык аспектеринде ар тараптуу катышуу мүмкүнчүлүгүн тартуулоо үчүн мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдарга башкалар менен катар эле физикалык чөйрө, транспорт, маалымат жана байланыш, анын ичинде маалыматтык-коммуникациялык технологиялар жана тутумдар, шаар жана элет жергесинде калкка кызмат көрсөтүү үчүн ачылган объекттер менен кызматтар жеткиликтүү болушун камсыз кылуу үчүн тийиштүү чараларды көрүшөт. Жеткиликтүү болууга жолтоо болгон тоскоолдуктарды жана бөгөттөрдү аныктоону жана четтетүүнү камтыган бул чаралар төмөнкүлөргө жайылышы керек:

а) мектептер, турак-жайлар, медициналык мекемелер жана жумушчу орундарды камтыган имараттар, жолдор, транспортко жана башка ички жана тышкы объектерге;

b) электрондук кызматтар жана тез жардам көрсөтүүчү кызматтардын түрлөрүн камтыган маалыматтык, коммуникациялык жана башка ыкчам кызматтарга.

2. Мүчө-мамлекеттер ошондой эле төмөнкүлөр боюнча тийиштүү чараларды көрүшөт:

a) калк үчүн ачылган кызмат көрсөтүүчү объекттер менен кызматтардын жеткиликтүү болушун көздөгөн минималдуу стандарттарды жана жетектөөчү багыттамааларды иштеп чыгуу, аларды ишке киргизүү жана алардын аткарылышына көз салуу;

b) калк үчүн ачылган кызмат көрсөтүүчү объекттер менен кызматтарды сунуштаган жеке ишканалар майыптыгы бар адамдар үчүн жеткиликтүү болушунун бардык аспектерин эске алышын камсыздандыруу;

c) майыптыгы бар адамдар дуушар болуп жаткан жеткиликтүүлүк боюнча көйгөйлөр үстүндө иш алып барган бардык тараптар үчүн көрсөтмө берүүнү уюштуруу;

d) калк үчүн кызмат көрсөтүүгө ачылган имараттар менен башка объекттерди Брайль ариби менен жазылган жана жеңил окулган, түшүнүктүү формада болгон белгилер менен жабдуу;

e) калк үчүн кызмат көрсөтүүгө ачылган имараттардын жана башка объекттердин жеткиликтүү болушун жеңилдетүү үчүн жардамчылардын жана ортомчулардын, анын ичинде коштоп жүрүүчүлөрдүн, окуучу каражаттардын жана кесипкөй сурдокотормочулардын ар түрдүү кызмат көрсөтүүлөрүн сунуштоо;

f) майыптыгы бар адамдар маалыматтарга жетүүнү камсыз кылган жардам менен колдоо көрсөтүүнүн тийиштүү башка формаларын өнүктүрүү;

g) майыптыгы бар адамдарга Интернетти камтыган жаңы маалыматтык-коммуникациялык технологиялар жана тутумдар жеткиликтүү болушун колдоого алуу;

h) бул технологиялар менен тутумдар минималдуу чыгымдардын негизинде жеткиликтүү болгудай кылып башынан эле жеткиликтүү болгон маалыматтык-коммуникациялык технологияларды жана тутумдарды долбоорлоону, иштеп чыгууну, өндүрүүнү жана жайылтууну колдоого алуу.

10-берене

Жашоого болгон укук

Мүчө-мамлекеттер ар бир адамдын жашоого болгон ажырагыс укугун ырасташат жана майыптыгы бар адамдардын башкалар менен катар эле аны натыйжалуу жүзөгө ашырышын камсыздандыруу үчүн бардык зарыл чараларды көрүшөт.

11-берене

Кооптуу кырдаалдар жана гуманитардык өзгөчө кырдаалдар

Мүчө-мамлекеттер эл аралык укук, анын ичинде эл аралык гуманитардык укук жана адам укуктары боюнча эл аралык мыйзамдар боюнча милдеттенмелерине ылайык, майыптыгы бар адамдардын кооптуу кырдаалдарда, анын ичинде куралдуу кагылышууларда, гуманитардык

өзгөчө кырдаалдарда жана табигый кырсыктарда корголушун жана коопсуздугун камсыздоо үчүн бардык зарыл болгон чараларды көрүшөт.

12-берене

Мыйзам алдындагы теңдүүлүк

1. Мүчө-мамлекеттер ар бир майыптыгы бар адам, кайда гана болбосун бирдей укуктук коргоого укуктуу экендигин ырасташат.
2. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдар, башкалар менен катар эле жашоо-турмуштун бардык аспектеринде бирдей укук жөндөмдүүлүгүнө ээ экендигин тааныйт.
3. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдарга өз укуктук мүмкүнчүлүктөрүн ишке ашырууда талап кылынган колдоо көрсөтүү жеткиликтүү болушун камсыздандыруу үчүн тийиштүү чараларды көрүшөт.
4. Мүчө-мамлекеттер укуктук жөндөмдүүлүктү жүзөгө ашырууга байланышкан бардык чаралар, адам укуктары боюнча эл аралык мыйзамдарга ылайык, кыянаттыктарга жол бербөөгө тийиштүү жана натыйжалуу кепилдиктерди камсыздайт. Мындай кепилдиктер укук жөндөмдүүлүгүн жүзөгө ашыруудагы чаралар адамдын укуктарын, эркиндиктерин жана артыкчылыктарын урматтоого багытталып, кызыкчылыктардын кагылышууларынан жана оңтойсуз таасирлерден алыс болуп, ушул адамдын жагдайларына шайкеш ылайыкталып, болушунча кыска мөөнөттө колдонулуп, компетенттүү, көз карандысыз жана калыс орган же сот инстанциясы тарабынан такай текшерилип турушу керек.

Бул кепилдиктер, ушул адамдын укуктары менен кызыкчылыктарына канчалык деңгээлде тиешеси бар экендигине жараша чаралар болууга тийиш.

5. Ушул берененин жоболорун эске алуу менен мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын мүлккө ээлик кылуу жана аны мурастоого, өзүнүн каржылык иштерин башкарууга, ошондой эле банк насыяларына, ипотека жана каржылык насыялоонун башка түрлөрүнөн бирдей пайдалануу укугуна ээ болушун камсыздоо үчүн бардык тийиштүү жана натыйжалуу чараларды көрүшөт жана майыптыгы бар адамдар мүлкүнөн өзүм билемдик менен ажыратылбашын камсыздашат.

13-берене

Сот адилеттигинин жеткиликтүүлүгү

1. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын башкалар менен катар эле сот адилеттигине натыйжалуу жетүүсү үчүн, алардын түз же кыйыр катышуучулар катары же күбөлөр катары ролун натыйжалуу жеңилдетүү үчүн, юридикалык процесстин бардык стадияларында, анын ичинде иликтөө стадиясы менен алдын ала өндүрүштүн башка стадияларында, жаш курагына ылайыктуу процессуалдык ондоп-түзөөлөр киргизилишин эске алып, камсыздандырышат.
2. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын сот адилеттигине натыйжалуу жетишин камсыздоого көмөктөшүү үчүн сот адилеттигин жүзөгө ашыруу чөйрөсүндө, полицияда жана пенитенциардык тутумда иштеген адамдарды тийиштүү окутуп-үйрөтүүгө көмөктөшөт.

14-берене

Эркиндик жана жеке кол тийбестик

1. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдар башкалар менен катар эле төмөнкүлөргө ээ болуусун камсыздайт:

- а) Эркиндик жана жеке кол тийбестик укуктарын колдонуу;
- б) мыйзамсыз же өзүм билемдик менен эркиндигинен ажыратылбашы, ошондой эле эркинен ажыратуу мыйзамга дал келиши, ал эми майыптуулугу эч убакта эркинен ажыратууга негиз болбош керек.

2. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын кандайдыр бир жол-жобонун негизинде эркиндигинен ажыратылган учурда башкалар менен катар эле адам укуктары боюнча эл аралык мыйзамдарга шайкеш кепилдиктерге ээ болушун жана аларга ушул Конвенциянын максаттарына жана принциптерине ылайык мамиле жасалышын, анын ичинде акылга сыярлык ылайыкташуулар берилишин камсыздашат.

15-берене

Кыйноолордон жана ырайымсыз, адамгерчиликсиз же ар-намысты басмырлаган мамиле менен жазанын түрлөрүнөн эркин болуу

1. Эч ким кыйноолорго же катаал, адамгерчиликсиз же ар-намысты басмырлаган мамиле менен жазанын түрлөрүнө дуушар болбошу керек. Анын ичинде, бир дагы адам анын ыктыярдуу макулдугусуз медициналык же илимий тажрыйбага алынбашы керек.

2. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын башкалар менен катар эле кыйноолорго же катаал, адамгерчиликсиз же ар-намысты басмырлаган мамиле менен жазанын түрлөрүнө дуушар болбошу үчүн бардык натыйжалуу мыйзамдык, административдик, соттук жана башка чараларды көрүшөт.

16-берене

Эксплуатациядан, зомбулуктан жана кордуктан эркин болуу

1. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдарды үйдө жана сыртта эксплуатациянын, зомбулуктун жана кордуктун бардык түрлөрүнөн, анын ичинде алардын гендердик себептерге байланышкан аспекттеринен коргоо үчүн бардык тиешелүү мыйзамдык, административдик, социалдык, агартуучулук жана башка чараларды көрүшөт.

2. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдарга, алардын үй-бүлөлөрүнө жана аларга кам көргөн адамдарга курактык-жыныстык өзгөчөлүктөрдү эске алган жардам менен колдоо көрсөтүүнүн ылайыктуу формаларын камсыздоо менен эксплуатациянын, зордук-зомбулуктун жана кордуктун бардык түрлөрүн болтурбоо үчүн, анын ичинде эксплуатациялоонун, зомбулуктун жана кордуктун көрүнүштөрүнөн кантип сактануу, кантип аныктоо жана алар тууралуу билдирүү жөнүндө маалымат берүү жана агартуучулук иш жүргүзүү жолу менен бардык тийиштүү чараларды көрүшөт. Мүчө-мамлекеттер коргоо боюнча кызмат көрсөтүүлөр курактык-жыныстык өзгөчөлүктү жана майыптуулук факторун эске алуу менен жүзөгө ашырылышын камсыздандырышат.

3. Эксплуатациянын, зордук-зомбулуктун жана кордуктун бардык түрлөрүнүн көрүнүшүн болтурбоого умтулуу менен мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдарды тейлөөгө арналган бардык мекемелер менен программалар көз карандысыз органдар тарабынан натыйжалуу көзөмөлдөнүшүн камсыздандырышат.

4. Мүчө-мамлекеттер эксплуатациянын, зордук-зомбулуктун же кордуктун ар кандай түрүнүн курмандыгы болгон майыптыгы бар адамдарга, дене-табиятынын, когнитивдик жана психологиялык жактан калыбына келишине, реабилитацияланышына жана социалдык реинтеграцияланышына көмөктөшүү үчүн бардык тийиштүү чараларды, анын ичинде коргоо боюнча кызмат көрсөтүү жолу менен бардык чараларды көрүшөт. Мындай калыбына келтирүү жана реинтеграциялоо тийиштүү адамдын ден-соолугун, бакубаттуулугун, өзүн-өзү сыйлоо сезимин, кадыр-баркын жана өз алдынчалуулугун бекемдөөгө көмөктөшкөн шартта жүзөгө ашырылат жана курактык-жыныстык өзгөчөлүк менен шартталган муктаждыктарды эске алуу менен аткарылат.

5. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдарга болгон эксплуатациялоо, зордук-зомбулук жана кордук көрсөтүү учурлары аныкталып, иликтенип жана тийиштүү учурларда куугунтукталышын камсыздоо үчүн натыйжалуу мыйзамдар менен стратегияларды, анын ичинде аялдар менен балдарга багытталган мыйзамдар менен стратегияларды кабыл алышат.

17-берене

Жеке бүтүндүгүн коргоо

Ар бир майыптыгы бар адам өзүнүн дене-бойлук жана психикалык бүтүндүгү башкалар менен катар эле урматталышына укуктуу.

18-берене

Которулуп жүрүү эркиндиги жана жарандык

1. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын башкалар менен катар эле которулуп жүрүү эркиндигин, жашаган жерин эркин тандап алуу эркиндигин жана жарандыкка укугун тааныйт, анын ичинде майыптыгы бар адамдар үчүн төмөнкүлөрдү камсыздоо жолу менен тааныйт:

a) жарандыкты алууга жана өзгөртүүгө укуктуу болуп жана жарандыктан өзүм билемдик менен же майыптыгынан улам ажыратылбашын;

b) майыптыгынан улам жарандыгын ырастаган же өздүгүн күбөлөндүргөн башка документтерди алуу мүмкүнчүлүгүнөн ажыратылбоого тийиш, мындай документтерге ээ болуп жана аны пайдаланууну же эркин которулуп жүрүү укугун ишке ашырууну жеңилдетүү үчүн зарыл болгон тийиштүү, айталы, иммиграциялык жол-жоболорду пайдаланууну;

c) ар кандай өлкөдөн, анын ичинде өз өлкөсүнөн да эркин кетип калуу укугуна ээ болууну;

d) өзүм билемдик менен же майыптыгынан улам өз өлкөсүнө кирүү укугунан ажыратылбашын.

2. Майыптыгы бар балдар төрөлөөр замат каттоого алынат жана төрөлгөн учурдан тартып ысым алууга жана жарандыкка ээ болууга укуктуу, ошондой эле, мүмкүн болчу деңгээлде, өз ата-энесин билүү жана алардын камкордугуна ээ болууга укуктуу.

19-берене

Өз алдынча жашоо ыңгайы жана жергиликтүү коомчулуктун иштерине катышуу

Ушул Конвенцияга мүчө-мамлекеттер бардык майыптыгы бар адамдардын демейдеги жашоо жерлеринде, башка адамдар менен катар эле тандоо варианты болуу менен майыптыгы бар адамдардын ошол укуктарын толук ишке ашыруусуна жана жергиликтүү коомчулуктун жашоосуна толук аралашуусуна жана катышуусуна көмөктөшүү үчүн төмөнкүлөрдү натыйжалуу камсыздоо менен тийиштүү чараларды көрүшөт:

- a) майыптыгы бар адамдар башка адамдар менен катар эле өзүнүн жашаган жерин, кайда, ким менен жашаарын тандап алуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болуусун жана кандайдыр бир аныкталган турак-жай шарттарында жашоого милдеттүү болбошун;
- b) жергиликтүү жамаатта жашоону колдоо жана ага аралашуу үчүн, ошондой эле жергиликтүү жамааттан обочолонууга же сегрегацияга жол бербөө үчүн зарыл болгон кызматтарды майыптыгы бар адамдар жергиликтүү жамааттын базасында, үйүндө, жашаган жеринде ошондой эле жекече жардамды да жана башка ар түрдүү көмөкчү кызмат көрсөтүүлөрдү пайдаланууга мүмкүнчүлүгү болушун;
- c) жалпы калкка арналган жамааттык пайдалануудагы кызмат көрсөтүүлөр жана объекттер майыптыгы бар адамдар үчүн да бирдей деңгээлде жеткиликтүү болуп, алардын муктаждыктарына жооп бергидей болушун.

20-берене

Жеке мобилдүүлүк

Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын болушунча мүмкүн болгон деңгээлдеги өз алдынчалыгы менен алардын жекече мобилдүүлүгүн камсыздоо үчүн төмөнкүдөй жолдор менен натыйжалуу чараларды көрүшөт:

- a) майыптыгы бар адамдарга алар тандаган ыкмалар, алар тандаган убакытта жана жеткиликтүү баада жекече мобилдүүлүгүнө көмөктөшүү;
- b) майыптыгы бар адамдарга мобилдүүлүктү жеңилдеткен сапаттуу каражаттар, түзүлүштөр, ассистивдүү технологиялар жана жардамчылар менен ортомчулардын кызмат көрсөтүүлөрү, алардын көрсөтүлүшү жеткиликтүү жана ылайыктуу баада болушу;
- c) майыптыгы бар адамдарды жана алар менен иш алып барган кадрларды, адистерди мобилдүүлүк көндүмдөрүнө окутуп-үйрөтүү;
- d) мобилдүүлүктү жеңилдеткен каражаттарды, түзүлүштөрдү, ассистивдүү технологияларды өндүрүүчү ишканаларга, майыптыгы бар адамдардын мобилдүүлүгүнүн бардык аспектерин эсепке алууга түрткү берүү;

21-берене

Пикирин жана ишенимин эркин билдирүү укугу жана маалымат алуу мүмкүнчүлүгү

Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын өз пикирин жана ишенимин эркин билдирүү укугун пайдалана алышы үчүн, анын ичинде башкалар менен катар эле маалымат издөө, алуу жана таратуу үчүн ушул Конвенциянын 2-беренесинде аныкталган баарлашуунун бардык формасы менен өз тандоосуна жараша пайдаланышы үчүн тийиштүү чараларды көрүшөт, анын ичинде:

- a) майыптыгы бар адамдарды кеңири коомчулукка арналган маалыматтар менен жеткиликтүү форматта жана майыптуулуктун түрдүү формаларын эсепке алган технологияларды пайдалануу менен өз убагында жана кошумча акысыз жабдууну камсыз кылуу;
- b) майыптыгы бар адамдардын тандоосу менен расмий катыштарда Брайль арибин, жаңсоо тилдерин, күчөтүүчү жана альтернативдүү баарлашуу ыкмаларын жана башка жеткиликтүү ыкмаларды, усулдарды жана форматтарды кабыл алуу жана ага көмөктөшүү;
- c) кеңири коомчулукка кызмат көрсөткөн, анын ичинде Интернет аркылуу кызмат көрсөткөн жеке ишканаларды майыптыгы бар адамдарга жеткиликтүү жана ылайыктуу болгон форматта маалымат берүүгө жана кызмат көрсөтүүгө жигердүү түрткү берүү;
- d) жалпыга маалымдоо каражаттарын, анын ичинде Интернет аркылуу маалымат берген ЖМКны өз кызмат көрсөтүүлөрүн майыптыгы бар адамдарга жеткиликтүү кылып өзгөртүүгө түрткү берүү;
- e) жаңсоо тилин таануу жана колдоого алуу.

22-берене

Жеке жашоосунун кол тийбестиги

1. Жашаган жерине жана жашоо-шартына карабастан, бир дагы майыптыгы бар адам өзүнүн жеке жашоосунун, үй-бүлөсүнүн, турак-жайынын же кат алышууларынын жана баарлашуунун башка түрлөрүнүн кол тийбестигине өзүм билемдик менен же мыйзамсыз кол салынышына же болбосо анын ар-намысына жана кадыр-баркына мыйзамсыз кол салынышына дуушар болбошу керек. Майыптыгы бар адамдар мындай кол салуудан мыйзам тарабынан корголууга укуктуу.
2. Мүчө-мамлекеттер башка адамдар менен катар эле майыптыгы бар адамдардын инсандыгы, ден-соолугунун абалы жана реабилитацияланышы жөнүндө маалыматтын купуялуулугун сакташат.

23-берене

Үй-бүлөнү жана үйдү сыйлоо

1. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдарга карата никеге, үй-бүлөгө, ата болууга, эне болууга жана жеке мамилелерге байланышкан бардык маселелерде басмырлоого жол бербөө үчүн натыйжалуу жана тийиштүү чараларды көрүшөт, мында төмөнкүлөр камсыздалышына умтулушат:
 - a) нике курагына жеткен бардык майыптыгы бар адамдардын үй-бүлө куруусу жубайлардын эркин жана толук макулдугунун негизинде, никеге туруу укугу таанылышына;

- b) майыптыгы бар адамдардын бала күтүүдө, балдарынын саны жана алардын төрөлүшүнүн аралыгы өз эрки жана жоопкерчилиги менен чечилүүгө, алардын жаш курагына ылайык репродуктивдик жүрүм-турум менен үй-бүлөнү пландаштыруу маселелери боюнча маалыматтардын жеткиликтүү болушуна жана маалымат алууга болгон укуктары таанылуусуна, ошондой эле аларга ушул укуктарды жүзөгө ашырууга мүмкүндүк берген каражаттардын берилишине;
- c) майыптыгы бар адамдар, анын ичинде балдар, башкалар менен катар эле өздөрүнүн фертилдүүлүгүн (балалуу болуу жөндөмүн) сакталышына.

2. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын – камкордукка алуу, камкордук көрсөтүү, камкордук, балдарды асырап алуу жана ушул сыяктуу институттар тууралуу соңку түшүнүктөрдү улуттук мыйзамдар камтыган болсо, бул укуктары менен милдеттерин камсыздандырат; бардык учурларда баланын жогорку кызыкчылыктары биринчи даражадагы мааниге ээ болуп саналат.

Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдарга балдарды тарбиялоо боюнча өз милдеттерин аткаруусуна тийиштүү жардам көрсөтүшөт.

3. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар балдардын үй-бүлөдө жашоого бирдей укуктарга ээ болушун камсыздашат. Ушул укуктарды ишке ашырууда, майыптыгы бар балдарды жаап-жашыруу, таштап кетүү, аларга кам көрүүдөн баш тартуу жана аларды сегрегациялоого жол бербөө үчүн мүчө-мамлекеттер эң башынан тартып майыптыгы бар балдарга, алардын үй-бүлөлөрүнө тиешелүү, ар тараптуу маалымат берип, кызмат көрсөтүп жана колдоого алып, камсыздандырууга милдеттенишет.

4. Мүчө-мамлекеттер баланы ата-энесинен алардын эркине каршы ажыратылбашын камсыздандырат. Соттун көзөмөлү алдында болгон компетенттүү органдар баланы ата-энесинен бөлүп коюу – баланын жогорку кызыкчылыктары үчүн зарыл экендигин мыйзамдар менен жол-жоболорго ылайык аныктаган учурларда гана мүмкүн болот. Андан башка эч бир жагдайда баланы ата-энесинен ажыратууга ата-эненин бирөөсүнүн же экөөнүн тең, же баланын майыптуулугу себеп болбошу керек.

5. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар балага жакын туугандары кам көрө албаган учурда, алысыраак туугандарын кам көрсөтүүгө тартууга умунат, ал эми бул мүмкүн эмес болсо - баланын жергиликтүү жамаатта жашашы үчүн үй-бүлөлүк шарттарды түзүүнүн эсебинен альтернативдүү кам көрүүнү уюштуруу үчүн бардык иш-аракеттерди жасоого милдеттенишет.

24-берене

Билим берүү

1. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын билим алуу укугун тааныйт. Ушул укукту жүзөгө ашыруу максатында басмырлоосуз жана мүмкүнчүлүктөрдүн теңдигинин негизинде мүчө-мамлекеттер бардык деңгээлдеги инклюзивдик билим берүүнү жана өмүр бою билим алууну камсыздайт жана төмөнкүлөргө умтулушат:

- a) адамдын дараметин, ошондой эле өз ар-намысы менен өзүнө болгон сый-урматын толугу менен өнүктүрүүгө жана адам укуктарын, негизги эркиндиктерин жана адамдык ар түрдүүлүктү урматтоону күчөтүүгө;
- b) майыптыгы бар адамдардын инсандыгын, талантын жана чыгармачылыгын, ошондой эле алардын акыл-эс жана дене-бой жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө;
- c) майыптыгы бар адамдарга эркин коомдун турмушуна натыйжалуу катышуу мүмкүнчүлүгүн берүүгө.

2. Ушул укукту ишке ашырууда мүчө-мамлекеттер төмөнкүлөрдү камсыз кылышат:

- a) майыптыгы бар адамдар майыптыгынан улам жалпы билим берүү тутумунан, ал эми майыптыгы бар балдар – акысыз жана милдеттүү башталгыч билим берүү же орто билим берүү тутумунан четтетилбешин;
- b) майыптыгы бар адамдарга башкалар менен катар эле өздөрү жашаган жерлерде инклюзивдүү, сапаттуу жана акысыз башталгыч жана орто билим жеткиликтүү болушуна;
- c) жеке муктаждыктары эске алынып, акылга сыярлык ылайыкташтыруу камсыздалышына;
- d) майыптыгы бар адамдардын жалпы билим берүү тутумунун ичинде натыйжалуу билим алууну жеңилдетүү үчүн талап кылынган колдоого ээ болушу;
- e) билим алууга жана социалдык өнүгүүгө болушунча көмөктөшкөн шартта толук камтууну камсыздоо максатында жекелештирилген колдоону уюштуруу боюнча натыйжалуу чаралар көрүлүшү.

3. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын билим берүү процессине жана жергиликтүү жамааттын мүчөлөрү катарында толук жана теңдеш катышуусун жеңилдетүү үчүн аларга турмуштук жана социализацияланган жөндөмдөрдү өздөштүрүүгө мүмкүнчүлүк беришет, анын ичинде:

- a) Брайл арибин, альтернативдик шрифттерди, күчөтүүчү жана альтернативдик ыкмаларды, баарлашуу ыкмалары менен форматтарын, ошондой эле багыттоо көндүмдөрүн жана мобилдүүлүктү өздөштүрүүгө жана теңтуштары тарабынан колдоо жана насаатчылык болушуна көмөктөшөт;
- b) дүлөйлөрдүн жаңсоо тилин өздөштүрүп, тилдик өзгөчөлүктөрү колдоого алынышына көмөктөшөт;
- c) көзү азиз, дүлөй же дүлөй-сокур адамдарды, анын ичинде жаш балдарды окутуп-үйрөтүү индивид үчүн болушунча ылайыктуу болгон баарлашуу тилдери менен ыкмаларынын жардамы аркасында жана билимди өздөштүрүү менен социалдык өнүгүүгө болушунча көмөктөшкөн шартта жүзөгө ашырылышын камсыздашат;

4. Ушул укукту ишке ашырууну камсыздоо үчүн мүчө-мамлекеттер мугалимдерди, анын ичинде жаңсоо тилин жана/же Брайль арибин билген майыптыгы бар мугалимдерди ишке тартуу жана билим берүү тутумунун бардык деңгээлинде иштеген адистер менен кызматкерлерди окутуу үчүн тийиштүү чараларды көрүшөт. Мындай окутуу майыптуулук маселелериндеги агартуучулук иштерин жана майыптыгы бар адамдарды колдоо үчүн, ылайыктуу күчөтүүчү жана альтернативдүү ыкмаларды, баарлашуу ыкмалары менен форматтарын, окуу усулдук материалдарын колдонууну камтыйт.

5. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдарга жалпы жогорку билим, кесиптик билим, чондорго билим берүү жана өмүр бою билим алуу басмырлоосуз жана башкалар менен катар эле жеткиликтүү болушун камсыздашат. Мүчө-мамлекеттер ушул максатта майыптыгы бар адамдар үчүн акылга сыярлык ылайыкташуулар болушун камсыз кылышат.

25-берене

Ден-соолук

Мүчө-мамлекеттер – майыптыгы бар адамдардын майыптуулукк белгиси боюнча басмырлоосуз ден-соолуктун жетүүгө мүмкүн болгон эң бийик деңгээлине укуктуу экендигин моюнга алышат. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адмдарга саламаттыкты сактоо чөйрөсүндөгү гендердик өзгөчөлүктөрдү эске алган, анын ичинде ден-соолугунун абалына байланыштуу реабилитациялануу боюнча кызмат көрсөтүүлөр жеткиликтүү болушун камсыздоо үчүн тийиштүү чараларды көрүшөт. Анын ичинде мүчө-мамлекеттер:

- a) майыптыгы бар адамдар үчүн башка адамдар менен катар эле ден-соолукту коргоо, анын ичинде сексуалдык жана репродуктивдик саламаттык жаатында жана калкка сунушталган мамлекеттик саламаттыкты сактоо программалары боюнча акысыз же арзан кызмат көрсөтүүлөр менен программалардын ошондой эле топтому, сапаты жана деңгээли болушун камсыздашат;
- b) саламаттык сактоо чөйрөсүндө майыптыгы бар адамдарга, өзгөчө балдар менен улгайган адамдардын арасында алардын майыптыгынан улам зарыл болгон кызмат көрсөтүлүшүн, анын ичинде эртелеп дарт аныктоону, ал эми ылайыктуу учурларда, майыптуулукту болушунча азайтууга жана майыптуулукка алып келүүчү абалга жеткирбөөгө багытталган коррекция менен кызматтар көрсөтүлүшүн камсыздашат.
- c) бул саламаттык сактоо чөйрөсүндөгү кызмат көрсөтүүлөрдү мүмкүн болушунча ушул адамдар жашаган жерлерде, анын ичинде айыл жергесинде уюштурушат;
- d) саламаттык сактоо адистерин майыптыгы бар адамдарга, башка адамдарга көрсөтүлгөн сапаттагы эле, ошондой эле мамлекеттик жана жеке саламаттык сактоо мекеме кызматкерлерин этикалык стандарттарды кабыл алуунун эсебинен адам укуктары, ар-намысы, өз алдынчалыгы жана майыптыгы бар адамдардын муктаждыктары жөнүндө окутуунун, маалымдуулукту жогорулатуу аркылуу эркин жана маалымдуу макулдуктун негизинде кызмат көрсөтүлүшүн талап кылышат;
- e) медициналык камсыздандырууда жана өмүрүн камсыздандырууда, буга улуттук укук жол берген учурларда, майыптыгы бар адамдарга карата басмырлоо болушуна тыюу салат жана бул адилет жана акылга сыярлык негизде болушу белгиленет;
- f) саламаттыкты сактоодо же бул жааттагы көрсөтүлүүчү кызматтарды же болбосо тамак-аш же суюктуктарды берүүдө, майыптуулуктан улам басмырлап кабыл албоого жол беришпейт.

26-берене

Абилитация жана реабилитация

1. Мүчө-мамлекеттер, башка майыптыгы бар адамдар менен биргеликте жана алардын колдоосу менен, майыптыгы бар адамдардын максималдуу түрдө көз карандысыздыгын, дене-бой, акыл-эс, социалдык жана кесиптик жөндөмдөрүнүн толуктуулугун майыптуулуктан сактап

калуу боюнча мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү жана толугу менен турмуш-жашоонун бардык аспектерине аралаштыруу үчүн натыйжалуу жана тийиштүү чараларды көрүшөт. Ушул максатта мүчө-мамлекеттер, комплекстүү абилитациялык жана реабилитациялык кызмат көрсөтүүгө багытталган программаларды, айрыкча саламаттык сактоо, ишке орноштуруу, билим берүү жана социалдык тейлөө чөйрөлөрүндө мындай кызмат көрсөтүүлөр жана программаларды уюштурат, бекемдейт жана кеңейтет:

а) индивиддин муктаждыктары жана күчтүү жактары көп тармактуу баалоого негизделип, мүмкүн болушунча эртерээк ишке ашырылышы;

(b) майыптыгы бар адамдар үчүн жеткиликтүү болуп, алар жашаган жерге болушунча жакын, ошондой эле айыл жерлеринде дагы аларды ыктыярдуу мүнөздө жергиликтүү жамаатка жана коомдук турмуштун бардык аспектерине аралаштырууга жана кириштирүүгө көмөктөшүү.

2. абилитациялык жана реабилитациялык кызмат көрсөтүү жаатында иштеген адистер менен кызматкерлерди башынан аягына чейин окутуп-үйрөтүүнү өнүктүрүүнү мүчө-мамлекеттер колдоого алышат.

3. майыптыгы бар адамдар үчүн арналган абилитация менен реабилитацияга тиешелүү болгон ассистивдик түзүлүштөр менен технологиялардын болушун, аларды билүүнү жана колдонууну мүчө-мамлекеттер колдоого алышат.

27-берене

Эмгек жана иш менен камсыздоо

1. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын башкалар менен катар эле эмгекке болгон укугун тааныйт; бул эмгек рыногу жана өндүрүш чөйрөсү майыптыгы бар адамдар үчүн ачык, инклюзивдүү жана жеткиликтүү болгон шартта майыптыгы бар адам эркин тандап алган же өз эрки менен макул болгон жумушта киреше табууга болгон укугун камтыйт. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын, ошондой эле иш учурунда майыптуулукка кабыл болгон адамдардын эмгекке болгон укугун төмөнкүлөргө багытталган мыйзам жүзүндөгү тийиштүү чараларды көрүү аркылуу камсыздашат жана колдошот:

- а) ишке орноштуруунун бардык формаларына, анын ичинде ишке алууга, жалдоого жана ишке орноштурууга, жумушта калууга, кызматы боюнча жогорулоого жана коопсуз, сергек эмгек шарттарына тиешеси бар бардык маселелер боюнча майыптуулугунан улам басмырлоого тыюу салууга;
- б) майыптыгы бар адамдардын башкалар менен катар эле адилеттүү жана жагымдуу эмгек шарттарына, ошондой эле бирдей мүмкүнчүлүктөр менен бирдей маанидеги эмгек үчүн бирдей эмгек акыга ээ болууга, коопсуз жана сергек эмгек шарттарына, куугунтуктоолордон корголууга жана даттануулары канааттандырылышына болгон укуктарын коргоого;
- с) майыптыгы бар адамдардын эмгек жана кесиптик биримдик укуктарын башкалар менен катар эле жүзөгө ашырышын камсыз кылууга;
- д) майыптыгы бар адамдарга, техникалык жана кесиптик багыттоонун жалпы программалары, ишке орноштуруу кызматтары, кесиптик жана үзгүлтүксүз билим алуу натыйжалуу жеткиликтүү болгон мүмкүнчүлүктөрдү берүү;

- e) эмгек рыногунда майыптыгы бар адамдарды жумушка орноштуруу жана кызматы боюнча илгерилетүү мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү, ошондой эле жумуш издөөгө, ишке орношууга, ишин сактап калууга жана кайра иштеп баштоого жардам берүү;
- f) өз алдынча ишмердик жүргүзүү, ишкердик, кооперативдерди өнүктүрүү жана өз бизнесин ачуу үчүн мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүү;
- g) майыптыгы бар адамдарды мамлекеттик сектордо ишке алуу;
- h) позитивдүү иш-аракеттенүү программаларын, шыктандырууну жана башка чараларды камтыган тийиштүү стратегиялардын жана чаралардын жардамы менен жеке сектордо майыптыгы бар адамдарды ишке алууга дем берүү;
- i) майыптыгы бар адамдарга жумуш ордун ылайыкташтырып берүүнү камсыздоо;
- j) майыптыгы бар адамдардын ачык эмгек рыногу шартында тажрыйба алуусун колдоо;
- k) майыптыгы бар адамдар үчүн кесиптик жана квалификациялык реабилитациялоо программаларын, жумуш ордун сактап калуусун жана ишке кайтып келүүсүн колдоо.

2. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдар кулчулукта же эрксиз абалда болбошун жана башкалар менен катар эле мажбурлаган же милдеттүү болгон эмгектен корголушун камсыздашат.

28-берене

Жетиштүү жашоо деңгээли жана социалдык коргоо

1. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын өздөрү жана үй-бүлөлөрү үчүн жетиштүү жашоо деңгээлине, ошондой эле жетиштүү тамак-аш, кийим-кече жана турак-жайга ээ болууга жана жашоо-шарттарын тынымсыз жакшыртып турууга болгон укугун тааныйт жана ушул укукту майыптыгы боюнча басмырлоосуз жүзөгө ашырууну камсыз кылуу жана колдоо боюнча тиешелүү чараларды көрүшөт.

2. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын социалдык жактан коргоого болгон укугун жана ушул укуктан майыптык белгиси боюнча басмырлоосуз колдонуусун тааныйт жана ушул укукту ишке ашырууну камсыз кылуу жана жүзөгө ашыруу үчүн тиешелүү чараларды, анын ичинде төмөнкү чараларды көрөт:

- a) майыптыгы бар адамдарга таза суу бирдей жеткиликтүү болушун камсыздоо жана майыптыкка байланышкан муктаждыктарды канааттандыруу үчүн тийиштүү жана кымбат эмес кызмат көрсөтүүлөр жеткиликтүү болушун камсыздоо боюнча;
- b) майыптыгы бар адамдарга, майыптыгы бар аялдарга, кыздарга жана улгайган адамдарга социалдык коргоо программалары жана жакырчылыктын масштабдарын кыскартуу программалары жеткиликтүү болушун камсыздоо;
- c) жакырчылыкта жашаган майыптыгы бар адамдарга жана алардын үй-бүлөлөрүнө майыптыкка байланыштуу чыгымдарды, ошондой эле тийиштүү билим берүү, кеп-кеңеш берүү, каржылык жардам көрсөтүү жана убактылуу патронаждык кам көрүү боюнча чыгымдарды жабуу боюнча мамлекет тарабынан жардам жеткиликтүү болушун камсыздоо;
- d) майыптыгы бар адамдарга, мамлекеттик турак-жай программалары жеткиликтүү болушун камсыздандыруу;
- e) майыптыгы бар адамдарга пенсиялык жөлөкпүлдөр жана программалар жеткиликтүү болушун камсыздоо.

29-берене

Саясий жана коомдук турмушка катышуу

Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдарга саясий укуктарды жана башкалар менен катар эле алардан пайдалануу мүмкүнчүлүгүн кепилдешет жана төмөнкүлөргө милдеттенишет:

a) майыптыгы бар адамдар түздөн-түз, же эркин тандап алган өкүлдөрү аркылуу саясий жана коомдук турмушка башкалар менен катар эле натыйжалуу жана ар тараптуу катышуусун, ошондой эле төмөнкүлөр аркылуу добуш берүүгө жана шайланууга укуктуу жана мүмкүнчүлүктүү болушун камсыз кылууга:

i) добуш берүү үчүн жол-жоболор, имарат-жайлар жана материалдар ылайыктуу, жеткиликтүү жана түшүнүү менен колдонуу үчүн оңой болушун камсыз кылуу;

ii) майыптыгы бар адамдардын шайлоолордо жана коомдук референдумдарда коркутууларсыз, жашыруун добуш берүүгө жана шайлоого катышуу үчүн өз талапкерлигин көрсөтүүгө, иш жүзүндө кызмат орундарын ээлөөгө жана мамлекеттик бийликтин бардык деңгээлдеринде бардык коомдук функцияларды аткарууга болгон укугун коргоо, ылайык болгон учурларда – ассистивдик жана жаңы технологиялардын колдонулушуна көмөктөшүү аркылуу;

iii) майыптыгы бар адамдардын шайлоочу катары өз эркин, эркин билдирүүсүн кепилдөө жана ушул максатта, зарыл болгон учурда, добуш берүүдө алар өздөрү тандаган адамдын жардам бериши жөнүндө өтүнүчтөрүн канааттандыруу;

b) майыптыгы бар адамдар, мамлекеттик башкаруу иштеринде басмырлоосуз жана башкалар менен катар эле натыйжалуу жана ар тараптуу катыша ала турган жагдайдын түзүлүшүнө жигердүү көмөктөшүү жана алардын мамлекеттик иштерге катышуусун колдоого алуу, анын ичинде:

i) өлкөнүн мамлекеттик жана саясий турмушуна байланышкан өкмөттүк эмес уюмдарга жана бирикмелерге, анын ичинде саясий партиялардын ишмердигине катышуу жана аларды жетектөө;

ii) эл аралык, улуттук, регионалдык жана жергиликтүү деңгээлдерде майыптыгы бар адамдардын кызыкчылыгын коргоо үчүн майыптыгы бар адамдардын уюмдарын түзүү жана аларга кирүү.

30-берене

Маданий жашоого катышуу, бош убакытты өткөрүү жана эс алуу, спорт менен алектенүү

1. Мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын башкалар менен катар эле маданий жашоого катышуу укугун тааныйт жана майыптыгы бар адамдар үчүн төмөнкүлөр жеткиликтүү болушун камсыздоого бардык тийиштүү чараларды көрөт:

a) жеткиликтүү форматтагы маданий чыгармалар;

б) жеткиликтүү форматтагы телекөрсөтүүлөр, фильмдер, театрлар жана башка маданий иш-чаралар;

(с) театрлар, музейлер, кинотеатрлар, китепканалар жана туристтик кызмат көрсөтүүлөр сыяктуу маданий иш-чаралар өткөрүлүүчү же кызмат көрсөтүлүүчү жайлар, же, мүмкүн болушунча, улуттук маданий мааниге ээ болгон эстеликтер менен объектилерге баруу мүмкүнчүлүгү.

2. мүчө-мамлекеттер майыптыгы бар адамдардын өз чыгармачылык, көркөм жана интеллектуалдык дараметин өз кызыкчылыгы үчүн гана эмес, жалпы коомду байытуу үчүн өнүктүрүп, колдонууга мүмкүнчүлүк берүү үчүн тиешелүү чараларды көрүшөт.

3. интеллектуалдык менчик укуктарын коргоо жөнүндө мыйзамдар – майыптыгы бар адамдардын маданий чыгармаларга жеткиликтүү болушуна негизсиз же басмырлоочу бөгөт болуп калбашы үчүн мүчө-мамлекеттер эл аралык укукка ылайык бардык тийиштүү кадамдарды жасашат.

4. Майыптыгы бар адамдардын тилинин өзгөчөлүктөрү, баарлашуу өзгөчөлүктөрү, ошондой эле жаңсоо тилдери менен дүлөйлөрдүн маданий өзгөчөлүктөрү – өзгөчө маданий жана лингвистикалык баалуулуктар катары таанылышына жана колдоого алынышына башкалар менен бирдей эле укугу бар.

5. Майыптыгы бар адамдардын башкалар менен катар эле бош убакытты өткөрүү, эс алуу жана спорттук иш-чараларга катышуусуна мүмкүнчүлүк түзүү үчүн мүчө-мамлекеттер төмөнкүдөй тийиштүү чараларды көрүшөт:

- а) а) майыптыгы бар адамдардын бардык даражадагы жалпы профилдик спорттук иш-чараларга толук катышуусуна дем берүү жана жайылтуу үчүн;
- б) (б) майыптыгы бар адамдардын, атайын, майыптыгы бар адамдар үчүн арналган спорттук жана бош убакытты өткөрүү иш-чараларын уюштурууга, аларды өнүктүрүүгө жана аларга катышууга мүмкүнчүлүгү болушун камсыз кылуу жана буга байланыштуу аларга башкалар менен катар эле тийиштүү окуп-үйрөнүүдөн, даярдоодон өтүү жана ресурстарды алуу мүмкүнчүлүктөрү берилишине көмөктөшүү үчүн;
- с) (в) майыптыгы бар адамдарга спорттук, рекреациялык жана туристтик объекттер жеткиликтүү болушун камсыздоо үчүн;
- д) г) майыптыгы бар балдарга башка балдар менен катар эле ойноо, бош убакыттын өткөрүү, эс алуу жана спорттук иш-чаралар, ошондой эле мектеп тутумунун алкагында өткөрүлүүчү иш-чаралар жеткиликтүү болушун камсыздоо үчүн;
- е) (д) майыптыгы бар адамдарга бош убакытты өткөрүү, туризм, эс алуу жана спорттук иш-чараларды уюштуруу менен алектенгендердин кызмат көрсөтүүсү жеткиликтүү болушун камсыз кылуу үчүн.

31-берене

Статистика жана маалыматтарды топтоо

1. Мүчө-мамлекеттер ушул Конвенцияны ишке ашыруу боюнча стратегияларды иштеп чыгууга жана жүзөгө ашырууга мүмкүндүк берүүчү тийиштүү маалыматты, анын ичинде статистикалык

жана изилдөөчүлүк маалыматтарды топтоого милдеттенишет. Бул маалыматты топтоо жана сактоо процессинде төмөнкүлөр зарыл:

а) Майыптыгы бар адамдардын жеке турмушунун купуялуулугун жана кол тийбестигин камсыз кылуу үчүн юридикалык жактан белгиленген кепилдиктерди, анын ичинде маалыматтарды коргоо жөнүндө мыйзамдарды сактоо;

(b) Статистикалык маалыматтарды топтоодо жана пайдаланууда адам укуктарын жана негизги эркиндиктерин коргоого байланышкан жана эл аралык деңгээлде таанылган ченемдерди, ошондой эле этикалык принциптерди сактоо.

2. Ушул беренеге ылайык топтолгон маалымат тийиштүү түрдө бөлүштүрүлөт жана мүчө-мамлекеттердин ушул Конвенция боюнча өз милдеттенмелерин кандайча аткарып жаткандыгын баалоого, ошондой эле майыптыгы бар адамдардын өз укуктарын жүзөгө ашырууда туш болуп жаткан тоскоолдуктарды аныктоого жана жоюуга көмөктөшүү үчүн пайдаланылат.

3. Мүчө-мамлекеттер ушул статистиканы жайылтуу боюнча өздөрүнө жоопкерчилик алышат жана алардын майыптыгы бар адамдар жана башкалар үчүн жеткиликтүү болушун камсыздашат.

32-берене

Эл аралык кызматташтык

1. Мүчө-мамлекеттер ушул Конвенциянын максаттары менен милдеттерин ишке ашыруу боюнча улуттук иш-аракеттерди колдоо үчүн эл аралык кызматташтыктын жана аны колдоонун маанилүү экендигин моюнга алышат жана буга байланыштуу мамлекеттер аралык багытта, ал эми ылайык болгон учурларда – тийиштүү эл аралык жана регионалдык уюмдар жана жарандык коом, майыптыгы бар адамдардын уюмдары менен өнөктөштүктө тийиштүү, натыйжалуу чараларды көрүшөт. Мындай иш-чаралар төмөнкүлөрдү камтышы мүмкүн:

а) майыптыгы бар адамдар үчүн эл аралык кызматташтык, анын ичинде эл аралык өнүгүү программалары жеткиликтүү болушун камсыз кылуу.

b) заманбап каражаттарды, маалымат, тажрыйба, программаларды өз ара алмашуу аркылуу, учурдагы мүмкүнчүлүктөрдү жеңилдетүү жана бекемдөөнү колдоо;

(в) изилдөө жана илимий-техникалык билимдин жеткиликтүү болушу жаатында кызматташууга көмөктөшүү;

(d) ылайыктуу болгон учурларда техникалык жана экономикалык жардам көрсөтүү, анын ичинде жеткиликтүү жана ассистивдик технологиялардын жеткиликтүү болушун, аларды өз ара алмашуу, ошондой эле технологияларды өткөрүп берүү жолу аркылуу жеңилдетүү.

2. Ушул статьянын жоболору ар бир мүчө-мамлекеттин ушул Конвенцияга ылайык өз милдеттенмелерин аткаруу боюнча милдеттенмелерине тиешеси жок болуп саналат.

33-берене

Улуттук жүзөгө ашыруу жана мониторинг

1. Мүчө-мамлекеттер өздөрүнүн уюштуруу түзүлүшүнө ылайык өкмөттө ушул Конвенцияны жүзөгө ашырууга байланышкан маселелерге көз сала турган, тийиштүү түрдө изилдөө мүмкүнчүлүгү болгон, бир же бир нече инстанцияларды дайындайт жана ар кандай тармактар менен ар кандай деңгээлдерде тийиштүү иштерге көмөктөшүү үчүн өкмөттө координациялоочу механизмди түзөт же дайындайт.
2. Мүчө-мамлекеттер өздөрүнүн укуктук жана административдик түзүлүштөрүнө ылайык ушул Конвенциянын аткарылышын колдоо, коргоо жана мониторинг кылуу үчүн ылайык болгон жерлерде бир же бир нече көз карандысыз механизмдерди камтыган түзүмдү колдоого алышат, бекемдешет, дайындашат же түзүшөт. Мындай механизмди дайындоодо же түзүүдө мүчө-мамлекеттер адам укуктарын коргоо жана колдоого алуу менен алектенген улуттук мекемелердин макамына жана иштешине байланышкан принциптерди эске алышат.
3. Жарандык коом, майыптыгы бар адамдар жана алардын өкүлү болгон уюмдар – байкоо жүргүзүү процессине толук тартылышат жана ага катышышат.

34-берене

Майыптыгы бар адамдардын укуктары боюнча комитет

1. Майыптыгы бар адамдардын укуктары боюнча комитет (мындан ары “Комитет” деп аталган) түзүлүп, төмөндө көрсөтүлгөн функцияларды аткарат:
2. Ушул Конвенция күчүнө кирген учурда Комитет он эки эксперттен турат. Конвенция дагы алтымыш ратификациядан же кошулуудан өткөндөн кийин Комитеттин мүчөлүк курамы алты адамга көбөйүп, максимумга - он сегиз мүчөгө жетет.
3. Комитеттин мүчөлөрү жеке өздөрүнүн атынан иш алып барышат жана бийик адептүүлүк сапаттарга, ошондой эле ушул Конвенцияда камтылган, таанылган, жаатарында компетенттүүлүк менен тажрыйбага ээ. Мүчө-мамлекеттерге өз талапкерлерин көрсөтүүдө ушул Конвенциянын 4-беренесинин 3-пунктунда белгиленген жобону тийиштүү түрдө эске алуу сунушталат.
4. Комитеттин мүчөлөрү мүчө-мамлекеттер тарабынан шайланат, мында адилеттүү географиялык бөлүштүрүүгө, цивилизациянын ар кандай формалары менен негизги укуктук тутумдардын өкүлчүлүгүнө, гендердик тең салмактуулукка жана майыптыгы бар эксперттердин катышуусуна көңүл бурулат.
5. Комитеттин мүчөлөрү мүчө-мамлекеттердин конференциясынын отурумдарында мүчө-мамлекеттердин өз жарандарынын ичинен көрсөткөн талапкерлердин тизмесинен жашыруун добуш берүү жолу менен шайланат. Мүчө-мамлекеттердин үчтөн экиси кворумду түзгөн ушул отурумдарда эң көп добуш алган жана катышып, добуш бергендердин абсолюттук көпчүлүгүнүн добушун алган талапкерлер Комитеттин курамына шайланды деп эсептелинет.
6. Алгачкы шайлоо ушул Конвенция күчүнө киргенден тартып алты айдан кечиктирилбестен өткөрүлөт. Ар бир шайлоо датасына чейин кеминде төрт ай калганда Бириккен Улуттар

Уюмунун Башкы катчысы мүчө-мамлекеттерге кат менен кайрылып, эки айдын ичинде талапкерлерди көрсөтүүнү сунуштайт. Андан соң Башкы катчы ушундай жол менен көрсөтүлгөн бардык талапкерлердин алфавиттик тартиптеги тизмесин түзүп, аны ушул Конвенцияга мүчө-мамлекеттерге жөнөтөт.

7. Комитеттин мүчөлөрү төрт жылдык мөөнөткө шайланат. Алар бир жолу гана кайрадан шайланууга укуктуу. Анткен менен биринчи шайлоодо шайланган алты мүчөнүн ыйгарым укуктарынын мөөнөтү эки жылдык мезгилдин аягында бүтөт; биринчи шайлоодон кийин токтоосуз түрдө ушул алты мүчөнүн аты-жөнү ушул берененин 5-пунктунда сөз болгон отурумга төрагалык кылган адам тарабынан чүчүкулак кармоо жолу менен аныкталат.

8. Комитетке кошумча алты мүчөнү шайлоо ушул берененин тиешелүү жоболору менен жөнгө салынуучу адаттагы шайлоону утурлап өткөрүлөт.

9. Эгерде Комитеттин кайсы бир мүчөсү каза болсо же кызматтан кетсе, же кандайдыр бир башка себептерден улам өз милдеттерин аткарууга мүмкүнчүлүгү жок экендигин жарыяласа, ошол мүчөнүн талапкерлигин көрсөткөн мүчө-мамлекет ыйгарым укуктардын калган мөөнөтүнө карата квалификациялуу жана ушул берененин тиешелүү жоболорунда каралган талаптарга жооп берген экспертти дайындайт.

10. Комитет өзүнүн жол-жобо эрежелерин белгилейт.

11. Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысы Комитеттин өз функцияларын ушул Конвенцияга ылайык натыйжалуу жүзөгө ашырышы үчүн зарыл болгон кызматкерлерди жана материалдык каражаттарды берип, анын биринчи кеңешмесин уюштурат.

12. Ушул Конвенцияга ылайык түзүлгөн Комитеттин мүчөлөрү Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы Ассамблеясы Бириккен Улуттар Уюмунун каражаттарынын эсебинен бекиткен сый акыны Ассамблея Комитеттин милдеттеринин маанилүүлүгүн эске алуу менен белгилеген тартип менен шарттардын негизинде алышат.

13. Комитеттин мүчөлөрү Бириккен Улуттар Уюмунун иштери боюнча командировкаларда Бириккен Улуттар Уюмунун артыкчылыктар жана иммунитеттер жөнүндө конвенциясынын тийиштүү бөлүмдөрүндө бекитилген эксперттердин жеңилдиктерине, артыкчылыктарына жана иммунитеттерине ээ болууга укуктуу болуп саналат.

35-берене

Мүчө-мамлекеттердин баяндамалары

1. Ар бир мүчө-мамлекет Комитетке Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысы аркылуу ушул Конвенция боюнча өз милдеттенмелерин жүзөгө ашыруу үчүн кабыл алынган чаралар, бул жааттагы жетишилген прогресс жөнүндө жалпы камтуучу баяндаманы ушул Конвенцияга тийиштүү мүчө-мамлекет үчүн күчүнө киргенден кийинки эки жыл ичинде берет.

2. Андан кийин мүчө-мамлекеттер кийинки баяндамаларды төрт жылда бир жолудан кем эмес жолу, ошондой эле Комитет бул тууралуу өтүнгөн учурларда берип турат.

3. Комитет баяндамалардын мазмунун аныктоочу жетектөөчү принциптерди белгилейт.

4. Комитетке жалпы камтуучу баштапкы баяндамасын берген мүчө-мамлекеттин кийинки баяндамаларында буга чейин берилген маалыматтар кайталанышынын кажети жок. Мүчө-мамлекеттерге Комитетке баяндамаларды даярдоо процессин ачык жана транспаренттүү мүнөздө жүргүзүү жана ушул Конвенциянын 4-беренесинин 3-пунктунда баяндалган жобону тийиштүү түрдө эске алуу сунушталат.

5. Баяндамаларда ушул Конвенция боюнча милдеттенмелердин аткарылышынын деңгээлине таасир этүүчү факторлор менен кыйынчылыктар көрсөтүлүшү мүмкүн.

36-берене

Баяндамаларды кароо

1. Ар бир баяндама Комитет тарабынан каралып чыгып, Комитет ал боюнча өзү ылайык деп эсептеген сунуштарды жана жалпы сунуштамаларды иштеп чыгып, тийиштүү мүчө-мамлекетке жөнөтөт. мүмкүнчүлүгүн. Мүчө-мамлекет Комитетке өзү тандаган каалагандай маалыматты жооп катары жөнөтө алат. Комитет мүчө-мамлекеттерден ушул Конвенцияны жүзөгө ашырууга байланышкан кошумча маалыматтын берилишин өтүнө алат.

2. Мүчө-мамлекет баяндама берүү убактысын кечендетип жиберген учурда Комитет тийиштүү мүчө-мамлекетке эгерде ал ушул билдирмеден кийинки үч айдын ичинде тийиштүү баяндаманы жөнөтпөсө, бул Конвенциянын ушул мүчө-мамлекетте жүзөгө ашырылышы жөнүндө маселени Комитеттин колундагы анык маалыматтын негизинде карап чыгуу зарыл боло тургандыгын кабарлайт. Комитет тийиштүү мүчө-мамлекетке ушундай кароого катышууну сунуштайт. Эгер мүчө-мамлекет жооп катары тийиштүү баяндаманы жөнөтсө, ушул берененин 1-пунктунун жоболору колдонулат.

3. Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысы баяндамаларды бардык мүчө-мамлекеттерге өткөрүп берет.

4. Мүчө-мамлекеттер өз баяндамаларынын өз өлкөсүндөгү коомчулук үчүн кеңири жеткиликтүү болушун камсыздайт жана ушул баяндамаларга тиешелүү болгон сунуштар жана жалпы сунуштамалар менен таанышып алууну жеңилдетет.

5. Комитет муну ылайыктуу деп эсептеген учурда мүчө-мамлекеттердин баяндамаларын Бириккен Улуттар Уюмунун адистештирилген мекемелерине, фондуларына жана программаларына, ошондой эле башка компетенттүү органдарга анда камтылган техникалык кеп-кеңеш же жардам берүү же болбосо мындай нерселердин зарыл экендигине көңүлдөрүн буруу үчүн Комитеттин ушул өтүнүчтөр же көрсөтмөлөр боюнча эскертмелери жана сунуштамалары менен бирге (эгер алар бар болсо) жөнөтөт.

37-берене

Мүчө-мамлекеттер менен Комитеттин ортосундагы кызматташтык

1. Ар бир мүчө-мамлекет Комитет менен кызматташат жана анын мүчөлөрүнө алардын мандатын аткарууга көмөк көрсөтөт.

2. Комитет мүчө-мамлекеттер менен болгон мамилесинде ушул Конвенцияны жүзөгө ашыруу боюнча улуттук мүмкүнчүлүктөрдүн жолдорун жана күчөтүү каражаттарын, анын ичинде эл аралык кызматташтыктын жардамы менен тийиштүү түрдө эске алат.

38-берене

Комитеттин башка органдар менен мамилеси

Ушул Конвенциянын натыйжалуу жүзөгө ашырылышына көмөктөшүү жана ал камтыган жааттагы эл аралык кызматташууну колдоого алуу үчүн:

a) Бириккен Улуттар Уюмунун адистештирилген мекемелери жана башка органдары ушул Конвенциянын алардын мандатына кирген жоболорун ишке ашыруу жөнүндө маселени кароодо өз өкүлдөрүн катыштырууга укуктуу. Комитет өзү ылайыктуу деп тапкан учурда адистештирилген мекемелерге жана башка компетенттүү органдарга алардын тиешелүү мандаттарына шайкеш келген чөйрөлөрдө Конвенцияны жүзөгө ашырууга байланышкан эксперттик корутунду берүүнү сунуштай алат. Комитет Бириккен Улуттар Уюмунун адистештирилген мекемелерине жана башка органдарына Конвенциянын алардын ишмердик чөйрөсүнө кирген жааттарда жүзөгө ашырылышы жөнүндө баяндамаларды даярдоону сунуштай алат;

b) Комитет өзүнүн мандатын жүзөгө ашырууда, ылайык болгон учурларда, адам укуктары боюнча эл аралык келишимдерге ылайык түзүлгөн башка тийиштүү органдар менен алардын баяндамаларды берүүнүн, ошондой эле сунуштар менен жалпы сунуштамалардын тийиштүү жетектөөчү принциптеринин макулдашылган болушун жана алардын өз функцияларын жүзөгө ашырууда бири-бирин кайталоодон жана параллелизмден алыс болушун камсыздоо максатында кеңешүүлөрдү өткөрөт.

39-берене

Комитеттин баяндамасы

Комитет эки жылда бир жолу Башкы Ассамблеяга жана Экономикалык жана Социалдык Кеңешке өз ишмердиги жөнүндө баяндама берип турат жана мүчө-мамлекеттерден алынган баяндамалар менен маалыматка негизделген сунуштарды жана жалпы сунуштамаларды кароо үчүн алып чыга алат. Мындай сунуштар менен жалпы сунуштамалар Комитеттин баяндамаларына мүчө-мамлекеттердин комментарийлери (эгер бар болсо) менен бирге камтылат.

40-берене

Мүчө-мамлекеттердин конференциясы

1. Мүчө-мамлекеттер ушул Конвенцияны жүзөгө ашырууга тиешелүү болгон ар кандай маселени кароо үчүн мүчө-мамлекеттердин конференциясына такай чогулуп турушат.

2. Ушул Конвенция күчүнө киргенден кийин алты айдан кечиктирбестен Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысы мүчө-мамлекеттердин конференциясын чакырат. Кийинки

кеңешмелер Башкы катчы тарабынан эки жылда бир же мүчө-мамлекеттердин конференциясынын чечими боюнча чакырылат.

41-берене

Депозитарий

Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысы ушул Конвенциянын депозитарийи болуп саналат.

42-берене

Кол коюу

Ушул Конвенция 2007-жылдын 30-мартынан тартып Бириккен Улуттар Уюмунун Нью-Йорктогу Борбордук мекемелеринде бардык мамлекеттер жана регионалдык интеграциялык уюмдар кол коюшу үчүн ачык болуп саналат.

43-берене

Милдеттүүлүккө макулдук берүү

Ушул Конвенцияга кол койгон мамлекеттер тарабынан ратификацияланып, ага кол койгон регионалдык интеграциялык уюмдар тарабынан расмий ырасталууга тийиш. Ал ушул Конвенцияга кол койбогон ар кандай мамлекеттин же регионалдык интеграциялык уюмдун кошулушу үчүн ачык болуп саналат.

44-берене

Регионалдык интеграциялык уюмдар

1. «Регионалдык интеграциялык уюм» белгилүү бир региондун эгемен мамлекеттери тарабынан түзүлгөн жана ага мүчө болгон мамлекеттер Конвенция менен жөнгө салынуучу маселелер боюнча компетенттүү ыйгарым уюмду билдирет. Мындай уюмдар расмий ырастоо же кошулуу жөнүндөгү өз документтеринде Конвенция менен жөнгө салынуучу маселелер боюнча компетенциясынын көлөмүн көрсөтүшөт. Кийинчерээк алар депозитарийге өз компетенцияларынын көлөмүндөгү ар кандай олуттуу өзгөрүүлөр жөнүндө маалымдап турушат.
2. Ушул Конвенциядагы “мүчө-мамлекеттер” деп берилген шилтемелер мындай уюмдарга алардын компетенцияларынын чегинде тийиштүү болот.
3. Ушул Конвенциянын 45-беренесинин 1-пунктунун жана 47-берененин 2 жана 3—пункттарынын максаттары үчүн регионалдык интеграциялык уюм тарабынан сактоого тапшырылган бир дагы документ эсепке алынбайт.
4. Регионалдык интеграциялык уюмдар мүчө-мамлекеттердин конференциясында өз компетенцияларына кирген маселелер боюнча добуш берүү укугун ушул Конвенциянын катышуучулары болгон мүчө-мамлекеттердин санына барабар болгон добуштардын саны менен жүзөгө ашыра алышат. Мындай уюм өзүнүн мүчөсү болгон мамлекеттердин бири өз укугун жүзөгө ашырып жаткан учурда өзүнүн добуш берүү укугун жүзөгө ашырбайт, жана тескерисинче.

45-берене

Күчүнө кириши

1. Ушул Конвенция жыйырманчы ратификациялоо грамотасы же кошулуу жөнүндө документ сактоого тапшырылгандан кийинки отузунчу күнү күчүнө кирет.
2. Ушул Конвенцияны ратификациялаган, аны расмий түрдө ырастаган же ага ушундай жыйырманчы документ сактоого тапшырылгандан кийин кошулган ар бир мамлекет же регионалдык интеграциялык уюм үчүн Конвенция өзүнүн мындай документин сактоого тапшыргандан кийинки отузунчу күнү күчүнө кирет.

46-берене

Эскертүүлөр

1. Ушул Конвенциянын объекти жана максаты менен айкалышпаган эскертүүлөргө жол берилбейт.
2. Эскертүүлөр каалаган убакта алып салынса болот.

47-берене

Түзөтүүлөр

1. Ар бир мүчө-мамлекет ушул Конвенцияга түзөтүү киргизүүнү сунуштап, Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысына тапшыра алат. Башкы катчы бардык сунушталган түзөтүүлөр тууралуу мүчө-мамлекеттерге кабарлап, ушул сунуштарды карап чыгуу жана алар боюнча чечим кабыл алуу үчүн мүчө-мамлекеттердин кеңешмесин өткөрүүнүн зарылдыгы бар же жок экендиги жөнүндө аны маалымдашын өтүнөт. Ушундай билдирүү келип түшкөн күндөн тартып төрт айдын ичинде мүчө-мамлекеттердин кеминде үчтөн бири мындай кеңешме өткөрүүнү колдоого алса, Башкы катчы Бириккен Улуттар Уюмунун жетекчилиги алдында ушул жолугушууну уюштурат. Башкы катчы жолугушууга катышкан жана добуш берген мүчө-мамлекеттердин үчтөн эки бөлүгүн түзгөн көпчүлүк тарабынан жактырылган бардык түзөтүүлөрдү кабыл алуу үчүн Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы Ассамблеясына, андан кийин бардык мүчө-мамлекеттерге жөнөтөт.
2. Ушул берененин 1-пунктуна ылайык жактырылган жана бекитилген түзөтүү анын кабыл алынгандыгы жөнүндө сактоого тапшырылган документтердин саны ушул түзөтүү жактырылган датага карата мүчө-мамлекеттердин санынын үчтөн экисине жеткенден кийинки отузунчу күнү күчүнө кирет. Түзөтүү кийинчерээк каалаган мүчө-мамлекет үчүн ал кабыл алынгандыгы жөнүндө документти сактоого тапшыргандан кийинки отузунчу күнү күчүнө кирет. Түзөтүү аны кабыл алган мүчө-мамлекеттер үчүн гана милдеттүү болуп саналат.
3. Мүчө-мамлекеттердин конференциясы консенсус аркылуу тийиштүү чечим кабыл алган учурда 34, 38, 39 жана 40-беренелерге гана тийиштүү болгон жана ушул берененин 1-пунктуна ылайык жактырылган жана бекемделген түзөтүү бардык мүчө-мамлекеттер үчүн анын кабыл алынгандыгы жөнүндө сактоого тапшырылган документтердин саны ушул түзөтүү жактырылган датага карата мүчө-мамлекеттердин санынын үчтөн экисине жеткенден кийинки отузунчу күнү күчүнө кирет.

48-берене

Денонсация

Мүчө-мамлекет Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысына жазуу жүзүндө билдирме берүү аркылуу ушул Конвенцияны денонсация кыла алат. Денонсация Башкы катчы мындай билдирмени алган датадан тартып бир жыл өткөндөн кийин күчүнө кирет.

49-берене

Жеткиликтүү формат

Ушул Конвенциянын тексти жеткиликтүү форматта бар болушу камсыздалууга тийиш.

50-берене

Аутенттүү тексттер

Ушул Протоколдун англис, араб, испан, кытай, орус жана француз тилиндеги тексттери теңдеш аутенттүү (анык) болуп саналат.

МУНУ КУБӨЛӨНДҮРҮҮ МАКСАТЫНДА төмөндө кол койгон ыйгарым укуктуу өкүлдөр өздөрүнүн тийиштүү өкмөттөрү тарабынан тиешелүү денгээлде берилген ыйгарым укуктарынын негизинде ушул Конвенцияга кол коюшкан.

Майыптыгы бар адамдардын укуктары жөнүндө конвенцияга Факультативдик протокол

Ушул Протоколдун мүчө-мамлекеттери төмөнкүлөр тууралуу макулдашты:

1-берене

1. Ушул Протоколго мүчө-мамлекет (“мүчө-мамлекет”) Майыптыгы бар адамдардын укуктары боюнча комитеттин (“Комитет”) анын юрисдикциясы алдында болгон жана ушул мүчө-мамлекеттин же алардын атынан Конвенциянын жоболору бузулушунун курмандыгы болушкандыгын билдирген адамдардан же адамдардын тобунан билдирмелерди кабыл алууга жана карап чыгууга болгон компетенциясын тааныйт.

2. Комитет Конвенциянын мүчөсү болгон, бирок ушул Протоколдун мүчөсү болбогон мамлекетке байланышкан билдирмени кабыл албайт.

2-берене

Комитет билдирмени төмөнкү учурларда кабыл алынгыс деп эсептейт:

а) билдирме анонимдүү мүнөздө болсо;

- b) билдирме Конвенциянын жоболоруна туура келбесе же мындай билдирмелерди берүүгө болгон укук кыянаттык менен пайдаланылган болсо;
- c) ушул эле маселе Комитет тарабынан буга чейин эле каралган болсо же башка эл аралык териштирүү же жөнгө салуу жол-жоболорунун алкагында каралып жаткан болсо;
- d) колдонуудагы ички коргоо каражаттарынын бардыгы толук пайдаланыла элек болсо. Коргоо каражаттарын пайдалануу негизсиз созулуп кетсе же иштиктүү натыйжага алып келбей турган болсо бул эреже колдонулбайт;
- e) анын негизсиз же аргументтери жетишсиз экендиги айкын болсо, же болбосо
- f) билдирменин предмети болгон фактылар тийиштүү мүчө-мамлекет үчүн ушул Протокол күчүнө киргенге чейин орун алса жана бул фактылар аталган датадан кийин улантылбаса.

3-берене

Ушул Протоколдун 2-беренесинин жоболорун эске алуу менен Комитет ага келип түшкөн бардык билдирмелерди купуялуулукту сактоо менен мүчө-мамлекетке жөнөтөт. Маалымат алган мамлекет алты айлык мөөнөт ичинде Комитетке жазуу жүзүндөгү түшүндүрмөлөрдү же маселени тактаган арыздарды же ушул мамлекет пайдаланышы ыктымал болгон коргоо каражаттарын (эгер алар бар болсо) жөнөтүшү керек.

4-берене

1. Билдирме алынган жана анын маани-маңызы боюнча аныктама чыгарылган мезгил аралыгындагы ар кандай учурда Комитет тийиштүү мүчө-мамлекетке, ушул мүчө-мамлекет болжолдонгон бузуунун курмандыктарына же курмандыгына орду толгус зыян келишин болтурбоо үчүн зарыл болгон убактылуу чараларды көрүшү жөнүндө өтүнүчтү токтоосуз карап чыгуу максатында жөнөтө алат.
2. Комитет өзүнүн дискрециялык укугун ушул берененин 1-пунктуна ылайык жүзөгө ашырат, бул анын билдирменин маани-маңызы боюнча ылайыктуулугуна карата чечим кабыл алды дегенди билдирбейт.

5-берене

Ушул Протоколго ылайык билдирмелерди кароодо Комитет жабык мүнөздөгү отурумдарды өткөрөт. Билдирмени изилдегенден кийин Комитет өз сунуштары менен сунуштамаларын (эгер алар бар болсо) тийиштүү мүчө-мамлекетке жана арыз берүүчүгө жөнөтөт.

6-берене

1. Эгер Комитетке мүчө-мамлекет тарабынан Конвенцияда бекемделген укуктардын олуттуу же тутумдук түрдө бузулуп жаткандыгын көрсөткөн анык маалымат келип түшсө, ал бул

мүчө-мамлекетке ушул маалыматты изилдөө боюнча кызматташууну жана бул максатта тийиштүү маалымат боюнча эскертмелерди берүүнү сунуштайт.

2. Комитет тийиштүү мүчө-мамлекет тарабынан берилиши мүмкүн болгон каалагандай эскертмелерди, ошондой эле өзүндө бар каалагандай башка анык маалыматты эске алуу менен иликтөө жүргүзүп, тез арада Комитетке баяндама жасоо жөнүндө өзүнүн бир же бир нече мүчөсүнө тапшырма бере алат. Бул максатка ылайык болгон жана мүчө-мамлекет макулдугун берген учурда иликтөө ошол аймакка баруу менен жүргүзүлүшү мүмкүн.

3. Мындай иликтөөнүн жыйынтыктарын изилдегенден кийин Комитет бул жыйынтыктарды тийиштүү мүчө-мамлекетке бардык комментарийлер жана сунуштамалар менен бирге жөнөтөт.

4. Мүчө-мамлекет Комитет жөнөткөн жыйынтыктарды, комментарийлерди жана сунуштамаларды алган учурдан тартып алты ай ичинде ага өз эскертмелерин берет.

5. Мындай иликтөөлөр купуялуулукту сактоо менен жүргүзүлөт жана процесстин бардык этабында мүчө-мамлекетке кызматташуу сунушу менен кайрылуу ыктымалдыгын карайт.

7-берене

1. Комитет тийиштүү мүчө-мамлекетке Конвенциянын 35-беренесинде каралган өз баяндамасына ушул Протоколдун 6-беренесине ылайык жүргүзүлгөн иликтөөгө жооп катары кабыл алынган бардык чаралар жөнүндө маалыматтарды киргизүүнү сунуштай алат.

2. Зарыл болгон учурларда Комитет 6-берененин 4-пунктунда сөз болгон алты айлык мөөнөт өткөндөн кийин тийиштүү мүчө-мамлекетке мындай иликтөөгө жооп катары кабыл алынган чаралар жөнүндө ага маалымат берүүнү сунуштай алат.

8-берене

Ар бир мүчө-мамлекет ушул Протоколго кол коюу, аны ратификациялоо же ага кошулуу учурунда Комитеттин 6 жана 7-беренелерде каралган компетенциясын тааныбай тургандыгы жөнүндө билдирүү жасай алат.

9-берене

Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысы ушул Протоколдун депозитарийи болуп саналат.

10-берене

Ушул Протокол 2007-жылдын 30-мартынан тартып Бириккен Улуттар Уюмунун Нью-Йорктогу Борбордук мекемелеринде Конвенцияга кол койгон мамлекеттердин жана аймактык интеграциялык уюмдардын кол коюусу үчүн ачык.

11-берене

Ушул Протокол Конвенцияны ратификациялаган же ага кошулган мамлекеттер тарабынан ратификацияланууга тийиш. Ал Конвенцияны расмий ырастаган же ага кошулган регионалдык интеграциялык уюмдар тарабынан расмий ырасталышы керек. Ал Конвенцияны ратификациялаган, расмий ырастаган же ага кошулган жана ушул Протоколго кол койбогон ар кандай мамлекеттин же регионалдык интеграциялык уюмдун кошулушу үчүн ачык болуп саналат.

12-берене

1. «Регионалдык интеграциялык уюм» белгилүү бир региондун эгемен мамлекеттери тарабынан түзүлгөн жана ага мүчө болгон мамлекеттер Конвенция жана ушул Протокол менен жөнгө салынуучу маселелер боюнча компетенттүүлүктү ыйгарган уюмду билдирет. Мындай уюмдар расмий ырастоо же кошулуу жөнүндөгү өз документтеринде Конвенция жана ушул Протокол менен жөнгө салынуучу маселелер боюнча компетенциясынын көлөмүн көрсөтүшөт. Кийинчерээк алар депозитарийге өз компетенцияларынын көлөмүндөгү ар кандай олуттуу өзгөрүүлөр жөнүндө маалымдап турушат.

2. Ушул Протоколдогу “мүчө-мамлекеттер” деп берилген шилтемелер мындай уюмдарга алардын компетенцияларынын чегинде тийиштүү болот.

3. Ушул Протоколдун 13-беренесинин 1-пунктунун жана 15-берененин 2-пунктунун максаттары үчүн регионалдык интеграциялануу уюму тарабынан сактоого тапшырылган бир дагы документ эсепке алынбайт.

4. Регионалдык интеграциялануу уюмдары мүчө-мамлекеттердин кеңешмелеринде өз компетенцияларына кирген маселелер боюнча добуш берүү укугун ушул Протоколдун катышуучулары болгон мүчө-мамлекеттердин санына барабар добуш менен жүзөгө ашыра алышат. Мындай уюм өзүнүн мүчөсү болгон мамлекеттердин бири өз укугун жүзөгө ашырып жаткан учурда өз добуш берүү укугун жүзөгө ашырбайт, жана тескерисинче.

13-берене

1. Конвенция күчүнө кирген шартта ушул Протокол онунчу ратификациялык грамотанын же кошулуу жөнүндө документтин сактоого тапшырылгандан кийинки отузунчу күнү күчүнө кирет.

2. Ушул Протоколду ратификациялаган, аны расмий түрдө ырастаган же ага ушундай онунчу документ сактоого тапшырылгандан кийин кошулган ар бир мамлекет же регионалдык интеграциялык уюм үчүн Протокол өзүнүн мындай документин сактоого тапшыргандан кийинки отузунчу күнү күчүнө кирет.

14-берене

1. Ушул Протоколдун объекти менен максатына шайкеш келбеген эскертүүлөргө жол берилбейт.

2. Эскертүүлөр каалаган учурда алып салынса болот.

15-берене

1. Ар бир мүчө-мамлекет ушул Протоколго түзөтүү киргизүүнү сунуштап, Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысына тапшыра алат. Башкы катчы бардык сунушталган түзөтүүлөр тууралуу мүчө-мамлекеттерге кабарлап, ушул сунуштарды карап чыгуу жана алар боюнча чечим кабыл алуу үчүн мүчө-мамлекеттердин кеңешмесин өткөрүүнүн зарылдыгы бар же жок экендиги жөнүндө аны маалымдашын өтүнөт. Ушундай билдирүү келип түшкөн күндөн тартып төрт айдын ичинде мүчө-мамлекеттердин кеминде үчтөн бири мындай кеңешме өткөрүүнү колдоого алса, Башкы катчы Бириккен Улуттар Уюмунун жетекчилиги алдында ушул жолугушууну уюштурат. Башкы катчы жолугушууга катышкан жана добуш берген мүчө-мамлекеттердин үчтөн эки бөлүгүн түзгөн көпчүлүк тарабынан жактырылган бардык түзөтүүлөрдү кабыл алуу үчүн Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы Ассамблеясына, андан кийин бардык мүчө-мамлекеттерге жөнөтөт.

2. Ушул берененин 1-пунктуна ылайык жактырылган жана бекитилген түзөтүү анын кабыл алынгандыгы жөнүндө сактоого тапшырылган документтердин саны ушул түзөтүү жактырылган датага карата мүчө-мамлекеттердин санынын үчтөн экисине жеткенден кийинки отузунчу күнү күчүнө кирет. Түзөтүү кийинчерээк ар кандай мүчө-мамлекет үчүн ал кабыл алынгандыгы жөнүндө документти сактоого тапшыргандан кийинки отузунчу күнү күчүнө кирет. Түзөтүү аны кабыл алган мүчө-мамлекеттер үчүн гана милдеттүү болуп саналат.

16-берене

Мүчө-мамлекет Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысына жазуу жүзүндө билдирме берүү аркылуу ушул Протоколду денонсация кыла алат. Денонсация Башкы катчы мындай билдирмени алган датадан тартып бир жыл өткөндөн кийин күчүнө кирет.

17-берене

Ушул Протоколдун тексти жеткиликтүү форматта бар болушу камсыздалууга тийиш.

18-берене

Ушул Протоколдун англис, араб, испан, кытай, орус жана француз тилиндеги тексттери теңдеш аутенттүү (анык) болуп саналат.

МУНУ КҮБӨЛӨНДҮРҮҮ МАКСАТЫНДА төмөндө кол койгон ыйгарым укуктуу өкүлдөр өздөрүнүн тийиштүү өкмөттөрү тарабынан тиешелүү деңгээлде берилген ыйгарым укуктарынын негизинде ушул Протоколго кол коюшкан.